

Проектна культура як основа організації проектно-технологічної діяльності майбутнього вчителя трудового навчання та технологій

Анотація. У статті проаналізовано підходи до визначення проектно-технологічної культури як важливої складової фахової підготовки вчителя технологій; розкрито сутність проектно-технологічної культури, визначено її структурні компоненти; схарактеризовано умови формування проектно-технологічної культури майбутнього вчителя технологій.

Ключові слова: учитель технологій, культура, проект, проектування, проектна культура.

Annotation. The article analyzes the approaches to the definition of design culture as an important part of professional teacher training technologies; the essence of design culture, to its structural components; characterized conditions of the design culture of the future teacher technology.

Key words: teacher technology, culture, design, engineering, project culture.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві відбуваються значні зміни, що максимально актуалізують роль і значення людського фактору. Перед людиною, в зв'язку з розвитком науки й техніки, постає низка нових завдань та вимог до особистості. Створення умов для розвитку творчого потенціалу, творчої активності учнів є однією з важливих задач уроків трудового навчання. Дидактики та методисти намагаються знайти таку методику, систему, яка б дозволила вирішити завдання, які лежать в основі реформування освіти. Ця складна й необхідна реформа забезпечується через упровадження й використання нових інформаційних технологій, сучасних досягнень психолого-педагогічних наук, інноваційних систем у праці вчителя.

Модернізація системи професійної підготовки майбутніх учителів технологій у педагогічному університеті передбачає нове бачення розвитку особистості студента, тому володіння проектним процесом є ознакою сучасної культури фахівця. Проектування змінює тип мислення учасників проекту, наближаючи його потреби до сучасної освіти. Тому виникає необхідність у пошуку шляхів формування проектно-технологічної культури майбутніх учителів з урахуванням інноваційних тенденцій реформування школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Удосконаленням підготовки майбутнього вчителя технологій в умовах реформування вищої освіти займаються Ю. Белова, В. Гетта, Р. Гуревич, О. Коберник, Є. Кулик, А. Малихін, В. Мадзігон, Н. Ничкало, Н. Левченко, В. Сидоренко, Г. Терещук, В. Титаренко тощо. Феномену проектно-технологічної культури присвячені роботи І. Колесникової, О. Маркова, В. Радіонова, Ю. Фильчакової, В. Ченобитова, С. Ящука. Проблему дослідження проектно-технологічної культури висвітлено в дисертаціях Ю. Вєсьолової, І. Ісламбекової, Т. Карпинської, Л. Філімонюк тощо. Питання формування проектно-технологічної культури педагога вивчали Н. Топіліна, Л. Хоружа, А. Цимбалару. Проте проблема визначення умов формування проектно-технологічної культури у фаховій підготовці вчителя технологій у зазначених та інших роботах не розглядається, що й зумовило актуальність теми статті.

Метою статті є аналіз підходів до визначення проектно-технологічної культури вчителя технологій, а також визначення дидактичних умов її формування у фаховій підготовці вчителя технологій та теоретичному обґрунтуванні необхідності процесу цілеспрямованої дії на розвиток творчого потенціалу учнівської молоді та створенню повноцінного навчаючого й розвиваючого середовища.

Виклад основного матеріалу. Освітня галузь «Технологія» допомагає сформуванню в учнів життєво важливі основи технологічних знань і вмінь, залучити їх до різних видів практичної діяльності з урахуванням економічної, екологічної і підприємницької доцільності, соціального досвіду; а також покликана сформуванню у здобувачів освіти досвід самостійної практичної діяльності.

Найбільш ефективно ці задачі можуть бути вирішені шляхом використання в навчанні сучасних педагогічних і технологічних систем, які базуються на засадах проектно-технологічної діяльності, що забезпечує одночасний розвиток, навчання і виховання учнів, шляхом залучення їх в активну творчу діяльність.

Культура в різних її проявах є об'єктом і предметом дослідження багатьох наук, тому зараз налічують майже 300 її визначень. У статті ми використовуємо два основні напрями трактування культури, які найчастіше використовуються у науковій літературі: 1) сукупність матеріальних і духовних цінностей, які створюються людиною в процесі її життєдіяльності; 2) форма самореалізації людини в усьому її різноманітті, спосіб буття людини [3]. Ці визначення ми вважаємо оптимальними, оскільки проектний вид культури тісно пов'язаний із створенням матеріальних і духовних цінностей та можливостями самореалізації педагогів у процесі їх продуктивної діяльності.

Проектна культура вчителя технологій відображає, на нашу думку, творчо-інтуїтивну складову його проектно-технологічної культури і формується під час проектування. Поняття «проектування» є складним і багатограним, а тому розглядається в багатьох аспектах, зокрема як: 1) конструювання варіантів оптимального з погляду цілей майбутнього стану об'єкта; 2) пристосування наявних засобів для виконання необхідної мети, координація складових частин або окремих дій для отримання необхідного результату; 3) конструювання оптимального задоволення суми дійсних потреб при певному комплексі умов; 4) моделювання передбачуваних дій їх здійснення, поки не з'явиться повна

упевненість у кінцевому результаті; 5) ухвалення рішень в умовах невизначеності [7].

У процесі діяльності людство відтворює себе, культуру, створює матеріальні та духовні цінності. Саме тому філософи виходять з цілісного розуміння діяльності як органічної єдності чуттєво-практичної й інтелектуальної форми прояву особистості, розглядають діяльність як соціальну форму руху матерії, спосіб існування та розвитку суспільства й особистості.

У контексті розвитку проектної культури вчителя технологій ми виокремлюємо інженерне, педагогічне та дизайн-проектування. Інженерне проектування традиційно вважається підготовчим етапом виробничої діяльності і призначене для вирішення актуальної технічної проблеми, основу якої становить винахід. Зміст проекту визначається ціннісними орієнтаціями; в процесі проектування моделюється певний об'єкт дійсності. Учені, котрі займаються проблемами інженерного проектування, по-різному трактують цей процес. Проте більшість з них схильється до думки, що проектування є особливим видом розумової діяльності, спрямованим на мислене створення чи перетворення штучного довкілля.

Педагогічне проектування є одним з видів сучасної педагогічної діяльності, що сформувався за останнє десятиліття. Оскільки воно має технічне коріння, в педагогічній галузі всі його характеристики, як правило, зберігаються, щоб здійснювані процедури можна було ідентифікувати як проектувальні. Існують різні бачення функцій і методології педагогічного проектування. Найчастіше його трактують як напрям соціального проектування, що спрямований на створення і зміну організованих процесів освіти, виховання, навчання. Педагогічне проектування потрібно розуміти як спеціально організоване осмислення педагогічних проектів і систем [6].

Дизайн-проектування – це особливий вид творчої діяльності, пов'язаний з розробкою дизайн-об'єкта за принципом: функціональність + конструктивність + краса, що поєднує в собі наукове та інтуїтивне передбачення і потребує постійного розвитку проектних здібностей. В основі дизайн-проектування є художнє конструювання, що передбачає висунення нової художньо-проектної ідеї та умови її раціонального втілення.

Визначення сутності різних видів проектування, їх функцій та етапів реалізації дають можливість підійти до дефініції поняття «проектна культура». У найзагальнішому трактуванні проектна культура розглядається як: вища форма фахової компетентності фахівця у сфері проектування; знання і вміння проектування та реалізації оптимальних ідей [5; 14; 17].

М. Ахметова стверджує, що проектна культура становить для вчителя частину його професійно-педагогічної культури, сукупність «проектних» способів інноваційного перетворення педагогічної дійсності на основі прогнозування, планування, конструювання та моделювання освітньо-виховних явищ, процесів і систем [1]. З аналогічних позицій Н. Пахомова визначає проектну культуру як педагогічну характеристику вчителя, що свідчить про його здатність до організації та здійснення проектної технології [11]. Н. Топіліна використовує термін «проектна культура», визначаючи його з позиції педагогічного проектування, як «інтеграційний соціокультурний феномен, що об'єктивує в педагогічній практиці рівень розвитку методологічної культури педагога» [13, с. 13]. Н. Матяш вважає сутністю проектної культури використання у фаховій роботі сукупності проектних способів перетворення дійсності (природи, суспільства, людини) в поєднанні їх нормативного змісту і ціннісного сенсу [9].

А. Ашерів і В. Шеховцева вважають, що проектна культура – це якісна характеристика, визначена рівнем розвитку системного і проектного мислення, світогляду, сприйняття і осмислення дійсності; вона відображає творчі здібності людини (групи людей, суспільства загалом), досягнуті в результаті освоєння теоретичних знань і практичних умінь у певному виді діяльності, що дозволяють удосконалювати і створювати нові об'єкти, предмети, технології, процеси з метою задоволення зростаючих матеріальних, духовних, інформаційних і інших потреб людей, а також міра освоєння систем морально-етичних і юридичних норм, цінностей, установок, пов'язаних з технічним, соціальним і комп'ютерним проектуванням [16, с. 8].

Як видно із вказаних характеристик проектної культури, окремі з них є дещо узагальненими, звуженими, інші – розширеними, що не сприяє чіткому та однозначному визначенню її особливостей. Узагальнюючи представлені дефініції, ми характеризуємо проектну культуру майбутнього вчителя технологій як інтегративну властивість особистості, що активно реалізовує себе в індивідуальній або колективній проектній діяльності, є передумовою ефективного фахового становлення педагога.

Проектна культура вчителя технологій, будучи складовою професійно-педагогічної культури, є системною якістю особистості педагога, яка визначається здібностями розробки й реалізації технологічних, підприємницьких, педагогічних і особистісно значущих проектів на основі накопичених знань, умінь і навичок у процесі фахової підготовки та проектної діяльності. Вона ґрунтується на: а) проектній компетентності, яка містить предметні знання й уміння та відповідні знання й уміння, пов'язані з проектуванням навчальної діяльності під час вивчення конкретного предмета; б) гуманістичному ставленні до педагогічного середовища, що припускає творчу активність у реформаторській діяльності, спрямовану на її оптимізацію й гуманістичну організацію; в) сформованості творчих якостей і здібностей особистості, вмінні конструювати власні технологічні підходи до вирішення завдань у динамічно мінливих нестандартних ситуаціях.

Розглядаючи механізми формування проектної культури, необхідно відзначити, що вони включають в себе всі галузі педагогічної діяльності: науково-дослідну, проектувальну, освітню,

виховну, управлінську – в їх складному взаємозв'язку і взаємозумовленості. Проектна культура майбутнього вчителя технологій – це насамперед складна, багаторівнева, динамічна система професійних якостей, яка зорієнтована на управління навчальним процесом, основою якого виступає проектний підхід вирішення проблем.

Л. Бережна розглядає, як умову оволодіння педагогом проектною культурою – багатогранний спектр дій з самовдосконалення професійних якостей і організаційного менеджменту освітянина: мотивація особистості на оволодіння проектною культурою; організація процесу проектування в навчальному закладі; інноваційну направленість педагогічної діяльності; можливість вибору особистістю шляху саморозвитку; розширення та поглиблення професійної майстерності вчителя; різноманітність видів діяльності; самореалізація та самоактуалізація в освітньому процесі [2]. Також науковці визначають інші умови оволодіння особистістю проектною культурою: розроблений комплекс педагогічних заходів щодо оволодіння методологією проектування; наявність у кожного із суб'єктів освітнього процесу досвіду творчої діяльності; зміст освіти, зафіксований у навчальних програмах; організація процесу проектування як системоутворюючої діяльності, що відбиває специфіку моделювання освітнього середовища школи.

На нашу думку, педагогічними умовами успішного формування проектної культури майбутніх учителів технологій є: використання інтегративного підходу до процесу формування проектної культури майбутнього вчителя технологій; розробка методичного забезпечення процесу її формування; проходження етапності процесу формування проектної культури вчителя; засвоєння та застосування узагальненого алгоритму проектування і конструювання діяльності.

Висновки. Отже, проектна культура вчителя технологій є важливою складовою його фахової культури. Проектна культура вчителя технологій розглядається нами в контексті інженерного, педагогічного та дизайн-проекування. Вона є якісним інтегральним професійно-особистісним утворенням, що формується в умовах виконання інженерних, педагогічних і дизайн-проектів. Рівнями становлення проектної культури є проектні освіченість, компетентність, майстерність і власне культура. До комплексу педагогічних умов розвитку проектної культури майбутніх учителів технологій в освітньому процесі необхідно віднести: спеціально організовану проектну діяльність, що надає студентам можливість культурно-ціннісного самовизначення в освітньому процесі; проектна діяльність орієнтована не тільки на реалізацію проекту, а й на особистісні зміни в самих суб'єктах проектної діяльності. Перспективи подальших пошуків з наряду дослідження полягають у розробці технології формування проектної культури майбутнього вчителя технологій з урахуванням визначених умов.

Список використаних джерел:

1. Ахметова М. Н. Проектная культура будущего учителя. *Школьные технологии : научно-практический журнал*. 2004. № 4. С. 210-220.
2. Бережна Л. Проектна культура як основний спосіб реалізації інноваційної педагогічної діяльності. *Теорія та методика управління освітою*. 2010. № 3.
3. Бокань В. А. Культурологія : [навч. посібник]. К. : МАУП, 2004. 136 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
5. Гуревич Р.С., Гаркушевський В.С., Цвілик С.Д. Графічна підготовка майбутніх учителів технологій і креслення в умовах інформатизації освітнього процесу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2016. Вип. 54. С.50-56.
6. Заир-Бек Е. С. Педагогическое проектирование в системе образования. СПб. : Питер, 1994. 234 с.
7. Курбатов В.И. Социальное проектирование: [учеб. пособие]. Ростов-на-Дону : Феникс, 2001. 416 с.
8. Левитес Д.Г. Автодидактика: теория и практика конструирования собственной технологии обучения. М.: Изд-во НПО «МОДЭК», 2003. 320 с.
9. Матяш Н. В. Проектная деятельность будущего педагога : проблемы профессионального становления: монография. Брянск: БГУ, 2002. 97 с.
10. Муравьева Г.Е. Дидактическое проектирование. Шуя : ШГПУ, 2000. 84 с.
11. Пахомова Н.Ю. Учебные проекты : методология поиска. *Учитель*. 2000. № 1. С. 41-45.
12. Соловей В.В. Об'єкти проектної діяльності в практичній підготовці майбутніх учителів трудового навчання. *Трудова підготовка в закладах освіти*. № 4 (56). 2008. С. 46-49.
13. Топилина Н.В. Проектная культура как основа готовности педагога к инновационной деятельности: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Таганрог, 2006. 23 с.
14. Цвілик С.Д., Гаркушевський В.С., Шимкова І.В. Обґрунтування компетентнісної графічної підготовки вчителя трудового навчання та технологій і викладача професійної освіти засобами матричного моделювання. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: Збірник наук. праць*. Вінниця: ТОВ «Планер», 2019. Вип. 53. С. 227-234.
15. Ченобытов В. А., Коваленко Н.С. Основы проектной культуры. *Акмеологический подход в*

професійної підготовки фахівців на факультетах технології та підприємництва. СПб.: ГУПМ, 2002. С. 116-123.

16. Шеховцова В. И., Ашерев А.Т. Определение уровня проектной культуры: [учеб. пособие]. Харьков : УИПА, 2008. 83 с.

17. Шимкова І.В., Цвілик С.Д., Гаркушевський В.С. STEAM-підхід як засіб розвитку творчих здібностей у підготовці майбутніх учителів трудового навчання та технологій *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: Збірник наук. праць*. Редк. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2020. Вип.56. С. 162-173.

18. Шимкова І.В., Цвілик С.Д., Гаркушевський В.С. Модернізація професійної і технологічної підготовки майбутніх педагогів у контексті розвитку STEAM-освіти. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. Умань, 2019. Вип. 1(19). С. 152-159.

19. Hlukhaniuk V., Solovej V., Tsvilyk S., Shymkova I. STEAM education as a benchmark for innovative training of future teachers of labour training and technology. *Society. Integration. Education – SIE 2020*. URL:<http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/5000>